

A SZTRÁJK FOGALMA ÉS JOGOSULTSÁGA TÁRSADALMI SZEMPONTBÓL.¹

A sztrájk rengeteg magángazdasági és társadalmi kárai adják okát a rendkívül változatos megítélésnek, a melyben a különböző érdekkörök és pártirányzatok szempontjából részesül.

Vannak, a kik feltétlenül dicsőítik, a kiszipolyozott, lábbal tiprott munkás-proletariátus igazságos fellázadásának tekintik arczátlan üldözői a pénzsákok éjien; mások a legnagyobb erkölcstelenségnek minősítik és Mohl Róbert alábbi szavainak szellemében »a lustálkodó agitátorok által felizgatott durva tömeg pusztá rakonczátlankodásának mondják, mely csak keresni, de dolgozni nem akar«.²

E vélemény-hullámzások között a sztrájk helyes megítéléséhez csak akkor juthatunk, ha megfontoljuk, hogy mennyiben szükséges és elkerülhetetlen a társadalmi gazdaság mai szervezete mellett e minden tényezőre fájdalmas jelenség, mennyiben kerülhetők el magasabbrendű társadalmi intézmények által egyáltalában a sztrájkok egy jórésze vagy enyhíthetők legalább kárai és veszélyei; mennyiben »igazságos«, tehát elismerendő fegyvere a sztrájk a bérmunkásságnak, másrészt mennyiben »rakonczátlankodást csakugyan a sztrájkkal való élés ott, a hol más kevésbé káros társadalmi berendezkedésekkel végezhető el az egyszer szükségesnek és hasznosnak felismert funkciója.

A sztrájkot gyakran a külső analógiától félrevezetve és minden tudományos fogalom meghatározása veszedelmére egy

¹ A szerzőnek a Budapesti Kir. Tud.-Egyetem nemzetgazdaságtan pályázatán jutalomnyertes, legközelebb megjelenendő művéből: *A sztrájk. Különös tekintettel a magyar munkáskérdésre.*

² Stieda, *Arbeitseinstellungen*, Handw. d. Stw. Jena, 1900. II. Aufl. I. Bd. S. 731.

minden korban és társadalmi szerkezetben előforduló jelenségként tüntetik fel.

A *sztrájk* jogosultságának megítélése azonban, csak úgy sikerülhet, ha egyszerűen és kizárólag a *mai bérrendszer sajátos folyományát* látjuk benne és e tétel mélyítése alapján a sztrájk fogalmának tudományos és konkrét tartalmat adva, régi korok és társadalmak hasonló jelenségeitől élesen különválasztjuk.

A sztrájk a szabad társadalmi szerkezetben *gazdasági szempontból* nem egyéb, mint egy mindennap megfigyelhető nézeteltérés visszatérése a munkaviszony terén, t. i. hogy valamely termelő vagy eladó nem hajlandó árúját oly árért ártengedni, melyet neki kínálnak.

A nagy francia forradalom után idővel minden kulturállamban a munkaviszony egy kétoldalú magánjogi szerződés alapjára helyezkedett, mely által a munkás magát munkaerejének eladására, azaz bizonyos szolgálatok teljesítésére, a munkaadó pedig bizonyos (főleg pénzbeli) ellenszolgáltatásra kötelezi magát. A szabad egyezkedés elve, melynek a jog kezdetben nem szabott egyéb határt, minthogy a munkás örökre való leköteleztetését tilalmazta, vált a bér munkásság egész életmódjának, családi életének, társadalmi becsülésének stb. alapjává.

A szabad bérszerződés azonban korántsem teremtette meg azt a feltétlen szabadságot és abszolút egyenlőséget, melynek jegyében született, még pedig — mint Schmoller rámutat — már azon körülmény figyelmen kívül hagyása folytán sem, hogy »minden munkaviszony, kompromisszumot képvisel a szabadság és rend között«. ¹ Tehát mégha a szerződés megkötésénél a munka-áru eladója annak vevőjével egyenlő akarati szabadsággal bírna is, mégsem válnék a munkaadóval egyenlő féllé *megkötése után*. A munkás szerződésileg kötelezi magát, hogy teljesen beleilleszkedik a műhely vagy a gyár mechanizmusába és személyes szabadságát az üzem-rendnek és fegyelemnek alárendelve fogja a neki kijelölt teendőket elvégezni; ellenben a vállalkozó személyes szabadsága ép oly kevésbé szenved a munkabérszerződés folytán korlátozást, mintha bármely más áru felett köt adás-vételi szerződést. *Ezen egyenlőtlenség*, melyet a nemzeti termelésnek magánvállalkozók által való vezetése követel meg, a modern munkaviszony *szükséges és kívánatos* tényálladási eleme.

¹ Schmoller G., *Grundriss der allgemeine Volkswirtschaftslehre*. Leipzig, 1900-1904. II. Bd. S. 272.

De már a munkaszerződés e szükségképeni szolgálati jellege folytán viszonylag nagyobb fontossággal bír a munkásra nézve, hogy ez egész létét érintő szerződés *megkötésénél* mint egyenlő jogú és hatalmú tényező érvényesítse befolyását! Tényleg azonban, ha az elszigetelt munkás áll szemben munkaadójával, számos körülmény okozta nagyfokú egyenlőtenség mutatkozik, melyre mint különösen Thornton és Bretano dolgozatai által a nemzetgazdaságtan axomái közé emelt igazságra ma már a rövid utalás is elégséges. Az elszigetelt munkásnak mindenképen hátrányosabb helyzetét különben már Smith Ádám is felismerte.

»A közönséges munkabér mindenütt a szerződéstől függ — mondja *Wealth of Nations*-ben — melyet a két fél köt, kiknek érdekei korántsem esnek össze; de nem nehéz előrelátni, hogy e viszályban, melyik fél lesz előnyben és kényszeríti a másik félt ajánlatának elfogadására.«¹

A mai munkabér-szerződési viszony mellett a termelés egyik tényezője, a munka a hozadéknak egy részével megvett áru. Természetes és jogos cselekmény tehát, hogy az esetben, ha ez áru eladója a szerződés megkötésénél mutatkozó egyenlőtenség folytán ahhoz a meggyőződéshez jut, hogy a kínált vagy addig fizetett bérből családostól megélni nem tud, avagy az oly munka teljesítésére szorítja, mely ez árunak személyével való összefüggése miatt az adott egyéb munkaföltételek és körülmények (túlhosszú munkaidő, egészségtelen helyiség, rossz bánásmód stb.) folytán egyéb fizikai, társadalmi vagy erkölcsi érdekeit veszélyezteti, nem adja el, illetve beszünteti munkáját és azt alkalmasabb körülmények között iparkodik érvényesíteni.

Azonban az elszigetelt egyén munka-megtagadása helyzetét nem javíthatja, alig hagyja el munkahelyét, a hasonló vagy rosszabb helyzetű társai tódulnak helyére. »Mily kilátása van a sikerre a munkásnak, ki egyedül szünteti be munkáját? — kérdi Mill. Hogy tudhatja, hogy a piaczi állás megengedi-e annak értékelkedését, hacsak társaival nem tanácskozik, mely tanácskozás természetesen a megbeszélte eljárásra vezet?« Mill-lel tehát »a munkások összebeszéléseiben a munka tömeges beszüntetésére« egy nélkülözhetetlen eszközt kell látnunk, »mely a munka eladóját egyedül képesíti, hogy a szabad verseny mellett önértékét megóvja.«

¹ Smith Ádám, *Wealth of Nations* (Macculloch féle kiadás). Edinbourg, 1855. 30. 1.

A munkásoknak tehát, ha azt akarják, hogy meggyőződésük, mely szerint a termelés hozadékában való jogos részüket Stieda kifejezése szerint egy »tál lencséért« elajándékozták, ne maradjon pusztán platonikus érzület, ha tényleges befolyást akarnak szerezni a munkafeltételek megállapítására; úgy szükségkép csak a gyengék szolidaritásában lehet a túlsúly, mely a verseny feltételeit a tökeerős munkaadóval szemben egyensúlyba tudja billenteni és a szerződést valóban szabaddá tenni.

De tovább mehetünk! Az *egyéni egyezkedésnek* a munkafeltételek *csoportos megállapításával* való *helyettesítése*, a mai termelés-technikai viszonyok között *elkerülhetetlen* volna még akkor is, ha a szabad munkaszerződés eredeti szellemének megfelelően, az egyéni egyezkedés járna tényleg a munkásra nézve is a lehető legnagyobb előnnyel. Turgot és Smith idejében még lehetséges volt, hogy a mester minden egyes segédjével külön egyezkedjék. A mai termelési viszonyok azonban a szerződések tartalmát» mind a munkafeltételek, mind a munkarendeknek kialakulását egész szakmákra, vidékekre, sőt országokra kiterjedőleg egységesítették. Abban a korban, melynek jelszava, hogy az idő pénzt képvisel, türhetetlen idővesztés is volna a rendkívül változatos és sokoldalú munkaviszony összes feltételeit egyénenkint megállapítani. A munkafeltételeknek a bér munkások ezreire való egységes és egyöntetű megállapítása — természetesen a szükséges fokozatokkal — már a *gazdaságiasság* és *technikai korviszonyok követelménye*.

De épen mivel a munkafeltételek ma szükségkép egységesülnek, különös érdeke minden egyes bér munkásnak, hogy az összesség mint ilyen a maga fokozott hatalmával jusson befolyásra az izolált egyén helyett a standard-feltételek megállapítására, mert különben az egyesnek gyengesége folytán oktrojált silány munkaviszonyok válnak általánossá. »A szabad bérszerződés, az individuális egyezkedés értelmében — mondja Schmoller — csak annak bevallása volt, hogy annak idején a régi rend helyébe nem tudtak mindjárt újat teremteni, mivel még nem tekintik át az új technikát, az új sokkal komplikáltabb üzemi formákat, az új munkavonatkozásokat.«¹

A modern bér munkaviszony természetéből, az eddigiek alapján, azonban még csak annyi következne, hogy a munkásoknak elemi és jogos törekvése *koalíciók*, azaz oly egye-

¹ I. m. 271. 1.

sülések létesítése, melyek a munkafeltételeknek kedvező befolyásolását célozzák.¹

Hogy ezen koalíciók oly igen gyakran tömeges munkabeszüntetés által törekednek előnyöket kivívni, az az »ipari forradalommal« végbement gazdasági, társadalmi, etikai és morális átalakulásnak a következménye. A kisiparban osztály-fokozat nem volt, csak korkülönbség; a legény a legnagyobb valószínűség szerint mester-sorba emelkedhetett. A mai egyoldalúlag képzett gyári munkásnak, de még a legtehetségesebb tanult kézművesnek is kilátása magát a vállalkozók sorába felküzdeni a minimumra csökkentek. A munkaviszony függőleges, létra-szerűen megmászható tagozatát, egy majdnem teljesen átugorhatalatlan úr által elválasztott vízszintes osztálytagosulás váltotta fel. A német foglalkozási statisztika szerint 1895-ben az ipar terén keresők 79,90%-a, a mezőgazdaságban keresőknek 64,81%-a bér munkás minőségben foglalatostkodott. Ha e számadatokhoz hozzávesszük, hogy ez államban Schmoller számítása szerint 22 millió kereső közül 16,5 millió ember élt, ha nem is a bérszerződés, de függő munkaviszonyban, úgy átlátjuk, minő rendkívüli fontossága van ez óriási néprétegre a munkaviszony lehetőleg és minden eszközzel megkísérelendő kedvező alakítása, melyből kiemelkedni az egyének többé oly kevés chance-a van.« A kapitalisztikus termelési rendben rejlő visszásság — mondja Sombart — a mely csak azzal jött a világra, az emberek többségének a kapitalisztikus vállalkozóktól való növekvő gazdasági függősége. A mily mértékben a kapitalizmus előrehalad, annál nagyobb lesz a függő helyzetben levők, az önállótlanok száma ... A »középosztály-politikusok«-nak teljesen igazuk van, midőn a kapitalisztikus fejlődés belső hibája és sebeként utalnak arra, hogy mind szélesebb s szélesebb körök folyton emelkedőleg vesznek el általa önállóságukat. . . S a mi e helyzet visszásságát még növeli, a gazdasági lét növekvő függőségével lépést tart az egyén öntudatának emelkedése, az individualitás fokozódó izmosodása. Itt tehát egy konfliktussal állunk szemben, korunk számos összeütközéseinek egyikével, egyikével, a mely úgy látszik megoldhatatlan. A felett nem lehet ugyanis kétség, hogy a társa-

¹ Nem minden gyülekezet vagy összebeszélés, nem minden egyesület vagy szövetség — mondja Lotmar — koalíció, a célra való tekintet nélkül, hanem csak az a szervezet, mely kedvező bér- és munkafeltételek elnyerésére irányul Lotmar Philipp, *Die Tarifverträge zwischen Arbeitgebern und Arbeitnehmern. Arch. f. soc. G. Bd. XV. S. 48.*

dalom kapitalisztikus organizációjának, vagy mint a népies szólam tartja, a nagyüzem felé való fejlődésnek *feltartóztatása*, talán abban a szellemben, a mint azt a középosztály-politikások elképzelik a *nemzet öngyilkosságát* jelentené.¹

A munkaviszonynak együttes erővel való kedvező befolyásolásának állandó lehetősége tehát a bérmunkából élők óriási rétegének legnagyobb érdeke. Hozzájárul, hogy a kapitalisztikus átalakulás a hagyományos szokásokat, a polgári, vallásos köteleket, a családi életet meglazítja; másrészt a társadalom minden osztályában új igényeket, szükségleteket támaszt. A munkásosztály látva a gyorsan, mintegy varázseszkővel összeharcsolt modern vagyonok keletkezését, azok minden földi élvezet megszerző hatalmát, saját szorult helyzetét ama szerencsésebbek csalárdóságának kezdi tekinteni. A kik az aranyborjú körüli táncban elbuktak, az igazi proletárok, az osztályonkívüliek szintén hozzájárulnak a szociális ellenérzés fokozására a munkásosztályban. Meggyőződött próféták támadnak körükben, kik a munkásság feltartóztathatlanul fokozódó elrongyolódását hirdetik a jövőben. A mai bérmunkás-osztály nagyrészt elvesztvén hitét egy felsőbb hatalomban, a modern gazdasági élet fájó megrázkódásaitól is elkésérítve, szívesen hitelt ad e jóslatoknak, mind pesszimiztikusabbá, de egyúttal harciasabbá válik. Az ezreket munkahelyeikből könnyörtelenül kivető, időleg visszatérő válságok, a világverseny fejlődésével párhuzamosan a vállalkozók részéről tapasztalt felsőbb nyomás, kik különösen a termelési költségek azon ruganyos elemét iparkodnak leszállítani, melyet az elszigetelt munkás bére képvisel: meggyőzték a népréteget, hogy nemcsak gazdasági helyzetének fokozatos javítására, hanem első sorban létező életmódja védelmére is, koalíciókra van szüksége, de még ezek is csak a sztrájkok hátvédével tudnak érvényesülni. Uralkodó felfogássá vált körükben a nézet, hogy kérlelhetetlen osztályharcz folyik a munkaviszony terén, melyben »a ki bírja, az marja«. E mereven felállított tan azonban, hogy a bér- és munkafeltételekért folyó harcz pusztán *hatalmi próba* — Schmoller helyes véleménye szerint — »gyakorlatilag kedvezőtlenül hatott, valósággal *elmérgesítette* a harczokat«.

Hozzájárul, hogy a nagy munkásagglomerációk, a modern fejlődés teremtette gyárvárosok, megadták nagyszámú munkás összehbeszélésére és sikeres küzdelmek előkészítésére szükséges

¹ Sombart Werner, „Dennoch!” (aus Theorie und Geschichte der gewerkschaftlichen Arbeiterbewegung). Jena, 1900. S. 88.

fizikai előfeltételeket és szellem-erkölcsi környezetet. Egy ideges, harcias társadalmi milieu keletkezett, melynek szelleme kiárad a kézműipar munkásaira is, megbontván a különben is erősen meglazult etikai összhangot, mely egykor ott, a hol az üzemet a hasonló munkazubbonyban, munkásaival vállvetve dolgozó mester vezette, a műhelyekben uralkodott. De kivált egyes félreeső sajátlagosan gyáripari területek, hol csak kémények merednek az ég felé és sűrű füstfelleg vagy szénkorom borul az egész tájra, váltak a mai óriási sztrájkok tipikus tűzhelyeivé, munkásai az új tanok leglelkesebb híveivé. Leroy Beaulieu a következő hangulatos leírását adja az ily vidékeknek:

»Azon vidékeken, melyek kizárólag az iparból élnek, úgyszólván nincs polgári osztály, nincsenek bíróságok, sem hivatalnokok, sem gazdag birtokosok, sem régi jómódú családok, melyek tisztességük és évszázados munkálkodásuk által, feltétlen tekintélyre tettek szert a nép felett. Munkások ezrei, néhány száz apró kalmár, gyakran nem épen ajánlatos szokásokkal, az üzemek alkalmazottai és igazgatói, íme mindaz, a mit ez új városok magukba foglalnak. Nincsenek ott sem helyi hatóságok, sem jótékony hagyományok, semmi szóval, a mi a népelemet mérsékli és megengeszteli. A munkások ez ezrei, a kik így a tisztos polgári osztály irányítása, támogatása vagy a vele való érintkezés nélkül találkoznak össze, mindenféle szenvedély rabjai. Az ipari hűbérsegről szónokolnak nekik és ha nem látnak maguk körül egyetlen közvetítő és független lényt sem a bér-munkás és a társaság vagy a munkaadó között, a ki a vállalatot vezeti — a kié gyakran a széles határban minden ház és minden föld — hogy ne adna hitelt a rágalmaknak, melyeket a látszat igazolni tetszik?«¹

¹ „Dans les localités qui ne vivent absolument, que de l'industrie la classe bourgeoise est pour ainsi dire absente, il n'y a ni tribunaux, ni fonctionnaires, ni riches propriétaires, ni vieilles familles aisées, qui aient acquis par une honnêteté et un labeur séculaire, une autorité incontestée sur les populations. Des milliers d'ouvriers, quelques centaines de petits débitants, aux habitudes souvent peu recommandables, les employes et les directeurs des usines, voilà tout ce que comprennent ces villes nouvelles. Il n'y a donc là ni influences locales, ni traditions bienfaisantes, rien, en un mot, qui tempère et adoucisse l'élément populaire, Ces milliers d'ouvriers, qui se trouvent ainsi réunis sans direction, sans l'appui ou le frottement de la classe bourgeoise honnête, flottent au gré de toutes les passions. On leur parle de la féodalité industrielle, et quand ils ne voient autour d'eux aucune existence intermédiaire et indépendante entre le salarié et

Tehát nem egyesek lustálkodási hajlama¹ pusztán, vagy agitátorok merő izgatásai, noha esetleg az is közrejátszhatik, hanem a fentebbi tárgyilagos okok együttvéve tették a sztrájkot a szabadverseny rendszerének tömeges és állandó jelenségévé. A sztrájk a szabad szerződéses munkaviszony terméke, azzal került a világra; azoknak, a kik a *mai munkabérvizonyt* — itt különösen az egyéni egyezkedés jelszavára gondolunk — a jövedelemeloszlás formájaként *továbbra is fentartani* óhajtják a *sztrájkot*, illetve annak csak *possibilitását*, előrelátható időkre, *elválaszthatatlan tartozéka* gyanánt kell elfogadniok. A tárgyilagos okok idővel való átlátása vezetett arra, hogy majd az összes kultúrállamok elismerték a koalíciójognak megadásával a sztrájk fegyverének szükségképességét és jogosultságát. A koalíció-szabadság elismerésére azonban még egy igen nyomatékos indító ok vezette a modern törvényhozásokat, t. i. hogy a munkaadók koalíciói amúgy sem tilalmazhatók. »A munkaadók csekélyebb számuknál fogva — panaszkodik már Smith Ádám — könnyebben szövetkeznek és a törvény megengedi vagy legalább is nem tilalmazza e szövetkezést, míg a munkásokkal szemben ellenkezőleg jár el ... Ritkán hallunk a munkaadók szövetkezéséről, szokták mondani, de annál gyakrabban a munkásokéról. A ki e szerint azt gondolná, hogy a munkaadók valóban csak ritkán szövetkeznek, az ép oly kevéssé ismeri a világot, mint magát a kérdést. A munkaadók mindig hallgatagon, de tartósan és egyforma módozatok mellett egyesülnek azon célból, hogy a munkabér a tényleges állapoton felül ne emelkedjék.«²

Ez egyszerű igazság ellenére, keserves szenvedéseken kellett a társadalomnak keresztül mennie, míg a törvényhozások a koalíció tilalomnak a munkaadókra és munkásokra való egyenlőtlen hatását jogilag elismerték.

Viszont csak a koalíció-szabadság folytán terjedtek el mindenfelé és keletkeztek sűrűen azon állandó természetű koalíciók, *szakeygesületek (trade-union), syndicat professionelle, Gewerk-*

la compagnie ou le patron, qui dirige l'usine, qui souvent possède toutes les maisons et tout le sol dans un rayon étendu — comment ne prèteraient — ils pas l'oreille à des calomnies, qui semblent justifiées par les apparances?

P. Leroy-Beaulieu, *La question ouvrière*. Paris, 1882. p. 32.

¹ Csak e momentum ötlött *Mohl Róbert* szemébe, midőn a sztrájkot azt a furcsa és fitymáló meghatározást adta: „Eine besondere Art von Müsiggang.” *Polizei-Wissenschaft*, III. Aufl. 1866. I. Bd. S. 367.

² I. h.

schaft, Gewerkverein, Fachverein società operale (di resistenza), melyek a mai tömeges sztrájkmozgalomra rendkívül fejlesztő hatással voltak.

Így tehát maga a koalíciójog is eo ipso hatott a sztrájkok szaporítására, mivel egy jogilag elismert fegyver használata — kivált félenkebb természetek részéről — természetesen gyakoribb, mintha azt bűnténynek minősítik és büntetéssel sújtják. Míg egyfelől csak a koalíció-szabadság elismerése tette a bérszerződést tényleg szabaddá, azonképen sztrájkról a szó mai konkrét tudományos értelmében, mindenütt csak e jog elismerése óta beszélhetünk, illetőleg pusztán névbeli azonosítása két lényegileg eltérő, bár analóg jelenségnek, ha a koalíció-szabadságnál korábbi korszakok sztrájkjáról beszél valaki.

Minden sztrájknak nélkülözhetetlen tényálladási eleme: először, hogy alanyai *szabad bér munkások* legyenek,¹ másodsor cselekvénye abban kell, hogy álljon, hogy a munkások a fenti értelemben vett *koalíciókat* létesítve, munkájuknak relatív nagyszámban való és *tőlük kiinduló beszüntetése* által a *munkaviszony* — még közelebről meghatározandó módon és célra — kedvező befolyásolására törekedjenek,³ harmadszor, hogy a *jog és az államhatalom* ezen eljárást *ne tekintse többé a közrend elleni támadásnak*, hanem egy a társadalmi rendet bár megbontó, de különben természetes és jogos gazdasági jelenségnek.³

A sztrájk — ezen határok között — harci fegyver, mely *hatalmi próbát is* jelent az ellenféllel és bizonyos konkrét követelések kivívására irányul, épúgy mint az alábbiakban érintendő analogonjai, melyektől azonban a tényálladási elemek egyike vagy másika választja el.

A mi mindenekelőtt az első alanyi elemet illeti, szabad bér munkások (*Lohmverker, bér művesek*)⁴ kik ellenszolgáltatás fejében mások tulajdonát tevő nyersanyag ipari feldolgozásával

¹ Oldenburg, ennek alapján fejti ki, hogy a sztrájk a XVIII. és XIX. század fordulánán keletkezett Nagy-Britanniában. *Arbeitseinstellungen in Grossbritannien, Hdw. d. Stw.* Jena, 1900. II. Aufl. I. Bd. S. 800. ff.

² Conrad J., *Grundriss zum Studium der Politischen Oekonomie.* Jena, 1900. II. Bd. S. 232. Sztrájkokon — az angol szó szerint — megbeszélte, nagymérvű munkabeszüntetéseit értjük a munkásoknak különös előnyök kivívására, a résztvevők javára.

³ August Kleeberg, *Ein Beitrag zur Revisi ander Begriffe Streik, Lockout und Boykott.* Jahrbuch f. Gesetzgeb. Verwalt etc. 1904. S. 1052.

⁴ Bücher említi, hogy már Homer költeményeiben négyféle bér művesről van szó. *Art. Gewerbe, Hdw d. Stw.* II. Aufl. IV. Bd. S. 371.

foglalkoztak, már igen korai korszakokban találhatók. E bér-művesek is létesítettek koalíciókat, melyek azonban a fogyasztók ellen irányultak és a bennük a régibb társadalmi szerkezetek a közrendet sértő jogtalan cselekményeket láttak. »A bér-műveseknek a történetben való fellépésével — mondja ugyanis Bücher — kezdődik a társadalmi munkamegosztás. Mint hivatalos munkás, a ki mindenkinek ellenszolgáltatás fejében szolgálatjára áll, a *bérműves nyilvános jellegű személyiséggé* lesz, mint a pap, az orvos, a kuruzsló, a dalnok, a kik különös tehetségek viselőiként korán különleges állásra jutnak.¹ A bérműveseknek a modern tisztviselőkkel azonos társadalmi, illetve közjogi állásánál fogva teljesen téves Renault eljárása, a ki a bér-művesek előforduló munkabeszüntetésait egyenesen sztrájkoknak minősíti. Kimutatja, hogy Görögországban és Rómában is voltak már szabad bérmunkások, kik munkájukat megtagadták és megalégedetten tanúsítja: »Voilà done des foyers des grèves désavant les temps historiques.«² Az általa említett példákban ugyancsak a Bücher jellemezte bérművesekkel van dolgunk.

E jelenségek tehát még ez alanyi szempontból sem állják meg a sztrájk elődjeiként való feltüntetés helyességének bírálatát.

De nemcsak az önálló borműveseknek, hanem a céhszervezet a mai bérmunkásokhoz hasonlóan-függő helyzetben levő legényeinek munkaadóik és nem a fogyasztóközönség ellen irányuló »lázadásai« is lényegesen különböznek a mai sztrájkoktól. »A középkori *céhszervezetben* — mondja Bücher — a hasonló szakmabeli *munkások testületi* kötelekei *kizárólagos joggal* bírnak az ipari munkára, ellenben *kötelesek* gondoskodni arról, hogy tagjaikra háramló kötelességek jól és derekasan teljesíttessenek.« A »rendőri« államokban a céhszervezetbeli társadalmi állásnak e hivatali jellege még inkább kidomborodott. Midőn azonban a mester és legényei között régi jó viszony megszűntével, az előbbiek monopolisztikus törekvései folytán, majd az egyes iparágakban (építő-, szövő-, könyvnyomdai stb. ipar) régtől fogva uralkodó kapitalisztikus termelési módnak mind számosabb szakmára való kiterjedésével egy állandó bérmunkásréteg támadt különös osztályérdekkel, — alanyi szempontból — a modern sztrájkokhoz tényleg hasonló tömeges munkabeszüntetések keletkeztek.

¹ U. o.

² Renault Charles, *Histoire des grèves*. Paris, 1889. (oeuvre couronnée) p. 8.

Minthogy azonban a czéhbeli állás említett hivatalos jellege, melynek betöltése az egyesre nemcsak jog, de egyúttal kötelesség is volt, a segéd munkásokra épűgy kiterjedt, mint az önálló mesterekre; minthogy továbbá a bérek és egyéb munkafeltételek hatósági megállapításon nyugodtak, illetve annak ellenőrzése alatt állottak, — e cselekmények a minden polgár szükségleteit legjobban ismerő és kielégítő böles felsőbbség elleni »lázadásoknak« minősítették. Minthogy az egész társadalmi szerkezet e korban az autoritás elvén nyugodott, csak természetes volt annak a munkaviszonyra való átvitele, annál is inkább, mivel e durva századokban az e fajta mozgalmak tényleg a közrendet veszélyeztető zendülésekké szoktak elfajulni. Egyike a legrégebbi ilyenmű legénylázadásoknak, melyről Renault tesz említést, szintén ilyen jellegű volt. Ez adat szerint Firenzében, 1371-ben a bérek testületi rendezése alkalmából valóságos polgárháború támadt. A legények három évre magukhoz ragadták a kormányhatalmat és egyikük valami Michael Lando, egy vászonfehérítő, kinek azelőtt »csak fél lábbelije volt«, vált a köztársaság elnökévé. — A kiszabott szigorú büntetések ellenére mindazon iparágakban, melyeknek folytatásához nagyobb tőke volt szükséges, mindenütt előfordultak már a középkorban ily legénylázadások.¹ Említik pl. a speieri szövőmunkások »sztrájk«-ját már 1351-ből; Angliában pedig már III. Eduárd szükségesnek látta az általa kiadott *Statuts of labourers*-ben kifejezetten tilalmazni a kőművesek koalícióit. A német kőművesek testvérszövetkezete 1563-iki alapszabályaiba foglalja: »Desgleichen sollen sich die Gesellen hinfurter nicht mehr rottiren, oder verbinden«.²

A XVI. század közepéig azonban az e fajta »lázadások« mégis ritkák voltak, hisz a hatósági felügyelet *fair wage*-t biztosított a munkásnak; a mestersorba emelkedés biztos kilátása az *ideiglenes munkaviszonyra* bizonyos kollegiális kedélyességet árasztott.

A hol mégis munkaviszályok törtek ki, azok nem annyira az ideiglenes gazdasági helyzet javítására, hanem a legények társadalmi megbecsülése sérelmének vagy politikai és — mint különösen hazánkban — nemzetiségi torzsalkodásoknak voltak kifolyásai. Hisz a legények is élénk részt vettek ama városi

¹ I. m. 13. 1.

² Oldenburg, Art. *Arbeitseinstellungen (Deutschland)*. Hdw. d. Stw. II. Aufl. I. Bd. S. 737.

harcokban, melyeket Brentano szép munkája oly való színekben mutat be nekünk.¹

Csak midőn a céhszervezet elfajulásával, másrészt a merkantilizmus védő szárnyai alatt fellendülő ipar nagyüzemű jellege folytán a béreknek régi hatósági ellenőrzése és betartása meglazult, a mint azt a Webbek Angliára kimutatták, szaporodnak el a nyugati államokban nagy mértékben a legényfelkelések.² A koalíciótilalmak, melyek Angliában és Franciaországban a XIV. század, Németországban pedig a XVI. század óta hoztak, mind gyakrabban újítatnak, szigorítatnak meg. A XVIII. századot a »legénylázadások századának« neveztek el. A csekély eredmény, melyet a tilalmak már ekkor felmutatnak, bizonyossága, hogy ott, a hol a konkrét bajok meg vannak szocialista »agitátorok« nélkül és bármily szigorú megtorlás ellenére is létrejönnek a munkamegosztás túlságos igazságtalanságai elleni reakciók azok részéről, a kik alattuk szenvednek. A kisipari mesterek szűkkeblősége és tehetetlensége a fejlődő nagyiparral szemben a viszályokat nagy mérvben elmérgesítette; véres összeütközések fordultak elő a hatóságok, a katonaság, másrészt a munkások között,³ a zendülőknek halálbüntetéssel való sújtása nem ritka esemény volt. *A munkabeszüntetések a munkaviszonyok szabad szerződésre való alapítása előtt, tényleg a hatóság, a közrend elleni lázadás volt, melyet nem lehetett a kor felfogása szerint megtorlás nélkül hagyni.*

A szabad bérszerződés természetes függelékének kellett volna kezdetől fogva a koalíciójognak és vele a sztrájk szabadság elismerésének lennie. Azonban az individualisztikus felfogás tévedései, a vállalkozók érdeke és a törvényhozásnak az új viszonyokkal szemben való tapogatódzása sokáig késleltette a reformot mindenütt.

Nevezetesen a felfogás, hogy a sztrájk egy a közrendet háborító bűntény, még sokáig uralkodó maradt és a legénylázadásokkal — nem tekintve az egész társadalmi szerkezetnek más alapokra való helyezését — azonos elbírálásban részesült. E körülmény is igazolja, hogy felfogásunk, mely a sztrájkban

¹ Brentano Lujó: *Die Arbeitergilden der Gegenwart*. Leipzig, 1875. I. Bd. S. 25. ff.

² Webb S. a. B.: *History of Trade Unionism*. Ném. ford. E. Bernstein. Stuttgart, 1895. S. 33. ff.

³ Waterlot George: *La conciliation et l'arbitrage dans les conflits collectifs entre patrons et ouvriers*. Paris, 1896. p. 261. et suiv.

a mai munkaviszony természetes folyamányát látja, csak lassan foglalt teret. Csak a koalíciószabadság teremtette meg e felfogás terjedésének jogi előfeltételét, de egyúttal az éles választóvonalat, mely a modern sztrájkot a régi, mindig a közrend támadásaiként elbírált analógonjaitól megkülönbözteti. Azon felfogásunk, hogy a sztrájk csak a koalíciószabadsággal született meg, mint tudományos fogalom mindinkább terjed.¹

E jogi szempontnak a sztrájk fogalomba vitelével, a modern *szabad bér munkásság* munkabeszüntetéseinek társadalomgazdasági lényegét érinteni nem akarjuk. A fontos szerintünk is az, hogy a, sztrájk a szabadkereseti társadalomnak, a jelzett körben, természetes és az alábbi korlátok között, jogosult gazdasági jelensége, melynek minden kultúrállamban csak szükségképeni folyamánya volt a koalíciójog megadása. De ha valamely jogrend mindazonáltal ma is tilalmazza általában, vagy a keresőknek csak bizonyos rendjére, a sztrájkot s ezáltal a modern gazdasági élet egyik jelenségét ismét büntetőjogi kategóriává minősíti, — szociálpolitikai szempontból mindig az egyéni körülmények, nevezetesen a nyújtott rekompenzáció szerint megbírálandó helyességgel — úgy mindenkinek éreznie kell, hogy különben egyforma tényálladási elemek ellenére, két eltérő, és épen mivel a munkásosztályra lényegesen eltérő *gyakorlati következményekkel* járnak, tudományosan is megkülönböztetendő munkabeszüntetéssel állunk szemben.²

A sztrájk szorosabb fogalmi meghatározása megkívánja, hogy alanyai, cselekménye és jogi előfeltétele mellett azon célokat is közelebbről megvizsgáljuk, melyeknek elérésére a bér munkások fegyverül használják. Ezáltal sikerülhet csak annak megállapítása is, hogy elérhetők-e és mennyiben érhetők el e célok számukra, az összességre sokkal kevésbé veszedelmes, az ellentétes érdekek között sokkal kevesebb súrlódással járó módon.

¹ L. pl. Kleeberg, i. h.

² Minthogy a sztrájk szó illetén módon élesebben megkülönbözteti magát a régebbi és más jellegű tömeges munkabeszüntetésektől, mindenütt következetesen e szót használtuk e jelenség jelölésére. Noha maga az elnevezés nem vet fényt a fogalomra, szükségesnek látszik e szó recipiálása a magyar tudományos nyelvhasználatra még a következő okoknál fogva is:

1. a szó adott szűkebb értelmében utal e jelenség eredeti hazájára, Angliára;
2. oly pregnáns elnevezés, melyet mind a magyar közönséges nyelvhasználat elfogadóit, mind a társadalmi tudományok egyetemes jellege megkövetel. Tényleg a leggazdagabb nyelvű nemzetek írói is kizárólagos használatra ajánlják. L. pl. Kleeberg i. h.

Nincs a munkaviszonyt egyenesen vagy közvetlenül befolyásoló körülmény, mely miatt sztrájkok elő nem fordultak volna. A munkaviszony rendjének létesítésére hivatott szerződés korántsem elégedik meg a bér (ár) megállapításával, mint más adás-vételi szerződés. Mily hosszú a munkaidő, miként állapítatják meg a tanoncok tanulási ideje, hol van megengedve és szokásos gyermek-, hol női-, hol tanonczmunka, milyen egészségügyi berendezések vannak a műhelyben, melyek a fegyelmi eszközök, melyeket a munkaadó munkásával szemben az elbocsátáson kívül alkalmazhat, szabad-e a munkásoknak egyesületeket alakítaniok, ki gondoskodik a munkásról betegsége, rokkantsága stb. esetén mindezek oly kérdések, melyek egyenként vagy kombinálva sztrájkok okai lehetnek mindaddig, míg a törvényhozás ki nem veszi azokat az egyéni egyezkedés köréből.

Az állam azonban sokáig nem lépett e területre; nem ismerte el, hogy a munkaszerződés egyúttal uralmi viszonyt is jelent, melyet nem szabad teljesen az erősebb érdekének átengedni: »A munkaszerződés — mondja Brentano — nemcsak gazdasági, hanem szükségkép egyúttal uralmi viszony is. Akár elismeri a jog e tényét, akár nem, rajta változtatni nem tud. Ellenben nagy jelentőségű, hogy elismerje, a mennyiben attól függ, hogy ki állapítja meg a munkaszerződéssel egybekötött uralmat a munkás személye felett.«¹

Az állam nem is maradhatott negatív álláspontján és a gyengék érdekében a munkaviszony számos kérdését kivette az egyéni egyezkedés köréből. A német ipartörvény 105. §. ellentétben pl. a magyar ipartörvényvel, helyesen emeli ki: »A viszonyok megállapítása az önálló iparúzó és az ipari munkások között, *eltekintve a birodalmi törvény által megállapított korlátozásoktól*, a szabad egyezkedés tárgya«. Mentől több vonatkozását a munkásviszonynak oldja meg a törvényhozás a közérdeknek megfelelőleg, annál csekélyebb lesz a sztrájkok indító okainak köre. Itt csak röviden a szociálpolitika nagyfontosságú és óriásilag növekedő teendőire utalhatunk. A hol az állam különösen a munkásbiztosítás, munkásvédelem, (munkaidő-maximum, munkafelügyelet, kötelező tartalmú munkarend stb.) kérdését erélyesen megoldotta, ott a sztrájkok forrása és száma — *ceteris paribus* — szükségkép kevesbedik.

¹ Brentano L.: *Arbeitseinstellungen und Fortbildung des Arbeitsvertrags*. Sch. d. Ver. f. Socialpol. Leipzig, 1890. Bd. XLV. S. 19.

De másrészt az állam e szociálpolitikai tevékenysége a sztrájkokat egy újabb irányba terelte. Mindazon sztrájkmeghatározások ma már túlszűkek, melyek azokat a munkaadók elleni koalíciókra szorítják. A politikai jellegű sztrájkok mindinkább szaporodnak, melyek a törvényhozásokat a munkaviszony további szociálpolitikai befolyásolására akarják szorítani. Az 1903. évi hollandi általános sztrájk viszont egy kedvezőtlen törvényjavaslat törvényerőre emelkedésének megakadályozására inszenáltatott (vasutasok koalíciótilalma).

Az állami szociálpolitika eddigi — mai társadalmi fel fogásunktól megokolt — tartózkodása a bérmagasságnak és formáknak magánfelek általi megállapításába avatkozni okolja meg részben a bérkérdéseknek óriási túlsúlyát a sztrájkstatisztikákban.

A szociálista munkásság által a nyugati államokban gyakran rendezett sztrájkok a május elsejének mint munkás-ünnepnek megülésére, valamint maga ez ünneplés sem egyéb, mint a presszió és figyelemkeltés egy neme, hogy a törvényhozás a munkásság érdekeit a szociálista programra (1889-i párisi kongresszus határozatai: 8 órai munkaidő stb.) való tekintettel tartozik megvalósítani. »A májusi ünneplés — mondja Kleeberg — még az esetben is, ha a munka beszüntetése a munkaadók beleegyezésével történik, sztrájknak tekintendő; mivel a májusi ünnep bármely oldaláról tekintjük is, egy társadalmi hatalmi eszköz.« Németországban pl. 1900-ban 30 pusztán a májusi ünnep biztosítására vívott küzdelem folyt le.

A bérkérdésnek, még pedig nemcsak a munkabér magasságának, hanem számítási és fizetési módozatainak, formájának, (akkord-időbér, túlmunka, mellékmunka stb.) óriási fontossága a munkás egész standard of life-jére természetes oka az ezen okok folytán kitörő sztrájkok túlsúlyának.

Az amerikai statisztika 5 vezérlő okot (leading causes) tüntet fel. Az 1881—1900 között a sztrájkok:

Tárgya	Száma	% szerint
Béremelés.....	52117	44.35
Béresökkenés ellen	9173	7.81
Idősökkenés	13116	11.16
Időemelés ellen.....	8209	6.99
Munkásszervezetekért és (sympathetic-strike)	4105	3.47
Minden egyéb ok	<u>30752</u>	<u>22.02</u>
	117472	100.—

Nagybritanniában is a sztrájkoló munkásoknak többsége bérkérdésben volt érdekelve, még pedig az 56,733 személy között közelebből érdekelve volt 1902-ben:

Béremelés követelésben.....	15,208
Bércsökkenés elhárításában.....	26,053
Egyéb bérkérdésben.....	15,472
Együttesen.....	56,733

Franciaországban 1902. év: 66,2%-a a sztrájkoknak forgott bérkérdések körül, a sztrájkolók 75,7%-ával; Ausztriában ugyanazon évben 246 sztrájk (70%); Németországban 1899-ben 1126 esetben, 1902-ben 796 esetben léptek fel a munkások különböző bérkövetelésekkel.¹

A munkaidő kérdése szintén igen gyakori sztrájk-ok. Egyrészt a modern ipari fejlődésben rejlő tendenzia a munkaidő megnyújtására, másrészt a munkások élénk törekvése egyéb kulturális céljaik érdekében a munkaidő megrövidítésére, igen sok súrlódást idéz fel. A vásár- és ünnepnapok szabadságáért folytatott sztrájkok is idetartoznak. Érdekes Oldenberg megjegyzése az időkérdés gyakoriságát illetően, mely szerint ép a munkaidő megrövidítésében a munkások egy »formailag sokkal jobb, egyszerűbb és egységesebben formulázható vidékekre, sőt nemzetközileg szolidárisán keresztülvihető sztrájkprogrammal rendelkeznek, míg az igen változatos és bonyolult körülményektől függő bérkérdésben ily egységes fellépés kevésbé lehetséges«.

A többi sztrájk-ok e két főkérdéssel szemben, viszonylag elenyésző jelentőséggel bír. Mindazonáltal ott, ahol a kedélyek állapota nagyon elmérgesedett, a személyi kérdések, bánásmód, munkavezetők minemősége, elbocsátás jogossága, de különösen a szakszervezetekhez való tartozás, igen sok súrlódásra adnak okot és a legelkeseredettebb, mivel tényleg tisztán hatalmi harczokat idézhetik fel. Ki kell emelnünk még, hogy valamint a

¹ A bérkérdés momentuma igen nagyfontosságú volt a sztrájk jogoságának elbírálására is, mivel a régebbi bér-teóriák a „természetes” munkabér (kereslet és kínálat szabad működése), a vasbértörvény és végül a hírhedt »wage-funds» elmélet állottak jórészt útjában a munkások koalíciójoga elismerésének. Leroy-Beaulieu egészen helyesen jegyzi meg egy bírálatában: »Il est impossible en effet de parier des grèves et surtout de conclure, quand on n'a pas approfondie toutes la theorie des salaires» (I. Renaultnál); de a tudomány ma a bérek elméleti vizsgálatában annyira megczáfolta a fenti téves teóriákat, hogy anachronizmusnak látszanék ez irodalmi perpatvart tárgyalnunk (I, legjobban összefoglalva Webb. *Industrial Democracy* Ném. ford., Hugo C. II. köt. 130-132. 1.)

sztrájkok — személyek tekintetében — nem okvetlen a munkaadók ellen kell, hogy irányuljanak, hanem csak általában »társadalom vezető és felső osztályai ellen fordulhatnak (májusi ünneplés); azonképen a sztrájkok nem okvetlenül maguknak a sztrájkolóknak javát czélozhatják, hanem más helybeli, azonos vagy rokonszakmabeli, néha azonban egészen idegen munkáskategóriák munkaviszonyának kedvező befolyásolására törhetnek ki, hogy azoknak kevés sikerrel kecsegtető sztrájkjait (*Sympathie-Strike, sympathetic strike*) támogassák. Noha a fenti amerikai statisztika szerint a sztrájkok e kategóriája elég nagy szerepet játszott az utóbbi években — eltekintve a román nemzetektől, hol, a »generális sztrájk« elméletének szellemében, valóságos rendszerré kezd válni — mindenütt csökkenés mutatkozik. A kiválóbb munkásvezérek belátják, hogy e »szimpátia-sztrájkok« igen nagy áldozatokat okoznak a szervezett munkásságnak, ezért inkább harczoló társaik pénzbeli támogatását javasolják. E szimpátia-sztrájkoknak ellentétjeként mutatkoznak mintegy ama leginkább az angol iparágakban fellépő, a Webbektől *strikes of demarcation*-nek nevezett sztrájkok, melyek csak közvetve irányulnak a munkaadók ellen, tényleg az egyes szakszervezetbeli munkásságnak egy más szervezet elleni küzdelmét képviselik, bizonyos munkanemek, illetve munkahelyeknek magukhoz ragadására és biztosítására.¹

A jelzett céloknak számbavételével *a sztrájk szabad bér-munkások kisebb-nagyobb körének a koalíciójog alapján megengedett munkabeszüntetése, mely a munkaviszonynak a résztvevő vagy más bér munkások javára való közvetlen vagy közvetett befolyásolását czélozzák.*

A sztrájk — alanyi szempontból — tehát bér munkások kisebb-nagyobb csoportjától indul ki; a közfelfogás is ez, hiszen a nyelvhasználat külön hozzáfűzi, hogy orvossztrájk vagy színészsztrájk, ha a fogalmat más keresők csoportjára viszi át. Kleibernek különben igen találó meghatározását ezen szempontból túlságosan tágnak kell mondanunk.² Ellenben igen helyesen

¹ Webb. S. a. B. *Industrial Democracy*. II. kötet. 52. és köv. 1.

² A sztrájk egy harci, kényszer és hatalmi eszköz, mely a munkának együttes beszüntetésében áll, valamely hivatás, rend vagy osztály, illetőleg ezek valamely kategóriájának relatív nagyszámú kereső személyei részéről, hogy ezáltal gazdasági és (vagy szociális vagy politikai) követeléseket vigyenek keresztül a közvetlenül érdekelték vagy más kereső személyek számára.

emeli ki, hogy nem szükséges a munkásság nagyobb tömege, hogy együttes munkabeszüntetését sztrájknak minősítsük, a mint azt Conrad fentebbi meghatározása feltenni látszik. Ennélfogva az sem releváns, hogy a sztrájk az illető műhely, gyár vagy szakma egész munkásságát (*teljes sztrájk*), vagy pedig kisebb-nagyobb részét foglalja-e csak magában (*részleges sztrájk*).

Viszont *csak* a bérmunkából élő és bérszerződéses viszonyban levő személyek munkabeszüntetései — mint a melyek egyszerűen a koalíciójog felhasználásaként jelentkeznek — esnek a sztrájk fogalma alá. Tehát a hivatalnoki, nevezetesen nyilvános köztisztviséget (katonai, polgári) állást betöltők, a kik különös előnyök fejében a koalíciójogot nem élvezik, munkabeszüntetésükkel a büntető törvénybe ütköző vétkes köteleességmulasztást követnek el és ugyanoly elbírálás alá esnek, mint a valamikor nemcsak a társadalmi, hanem az állami, szóval az egész közrend ellen irányuló cselekményeknek minősített legénylázadások.

A sztrájk cselekménye az együttes munkabeszüntetésben áll, melynek sem időtartama, sem helye (ipar, mezőgazdaság), sem az nem lényeges, hogy vajjon egy munkaadó ellen irányul-e, (*üzemsztrájk*, *bojkott*) vagy egy szakma összes munkaadói ellen (*általános sztrájk*), vagy mintegy személytelenül folynak le, illetve az egész mai társadalmi rend elleni tiltakozáskép jelentkeznek, végül, hogy más munkáscsoportok ellen irányul-e az' élük; irreleváns továbbá, hogy az illető közvetlenül érdekelt vagy más bérmunkások javát czélozza; egyedül lényeges, hogy e cselekmény czélja a munkaviszony közvetlen vagy közvetett kedvező befolyásolása.

A május 1-i munkabeszüntetés is azért minősítendő sztrájk-nak, mivel a törvényhozásra és a társadalom felsőbb osztályaira való hatásától a munkásság a munkaviszony kedvezőbb alakulását reméli. Ellenben a vele össze nem tévesztendő politikai *generális sztrájk*, mely a társadalmi és állami rend megváltoztatására irányul, nem esik a sztrájk szociálpolitikai fogalma és elbírálása alá.¹ Kétes marad, vajjon ily elbírálás alá veendő az általános választójog mellett való tüntetésre rendezett általános, az összes vagy nagyszámú iparágakra kiterjedő sztrájk, mert — legalább a közelebbi jövőre vonatkozólag — esetleg a választó-

¹ Itt e névvel tehát csak azt a fogalmat akarjuk fedezni, a melyet pl. Umrath "gazdaság-forradalmi (ökonomisch-revolutionäre) generális-sztrájk"-nak jellemez. (Umrath E., *Zur Generalstreik-Debatte. Die Neue Zeit.* 23. Jhg. II. Bd. S. 18.)

jognak a nép szélesebb rétegeire való kiterjesztésével nem az államforma megváltoztatását, hanem csak radikálisabb szociálpolitikára hajlandó többségnek a parlamentbe való bevonulását célozhatja.

Szükséges még a sztrájkot modern rokonával, a lockout-tal való szembehelyezéssel megvilágítani. Ha a sztrájk összes, fenti meghatározásban foglalt tényálladási elemeit egyszerűen a vállalkozó érdeke szempontjából megfordítjuk, úgy a *lockout*-tal (*munkáskizárás*) állunk szemben.

Feltűnőbb eltérés csak az alany tekintetében mutatkozik, a mennyiben, hacsak egy munkaadó bocsátja el alkalmazott munkásainak relatív nagy számát, hogy azzal a munkaviszony magára vagy társaira nézve kedvezően befolyásolja, úgy nincs ok e jelenséget a munkáskizárás fogalma körébe nem vonni. Helyesen emeli ki közös vonásukként Schulze-Gavernitz, hogy »egyiknek sem lehet célja az ellenfél elpusztítása, mindkét fél függ egymástól és a nélkül, hogy önmaguknak ártsanak, egyik sem mehet addig, hogy a másik létfeltételeit veszélyeztesse«. Közös vonása továbbá a sztrájk és lockout-nak, hogy mindkettő egyforma magángazdasági és társadalmi hátrányokkal jár; az *állampolgári egyenjogúság és méltányosság megkívánja* tehát, hogy ama *megszorítások és biztosítékok köréből*, melyekkel a sztrájk körül veendő, a *lockout se vonassék ki!*

Szükséges a két gazdasági jelenségnek társadalmi szempontból azonos elbírálása már azért is, mivel a gyakorlatban alig választhatók el egymástól. Bármily könnyűnek lássék is e két jelenség fogalmi elhatárolása, tényleg gyakran nagyon nehéz eldönteni, vajjon melyik fél mondotta ki a döntő hadüzenetet. »The principal distinction — mondja az amerikai statisztikus, Hanger — between a strike and lockout is that in one case, the employees take the initiative in regard to the discontinuance of work in an establishment, and in the other case the initiative is taken by the employer.«¹

A sztrájk és lockout azonban legtöbbször mint támadó, és védelmi rendszabály esik össze. A munkások azáltal iparkodnak néha a fenyegető kizárással szembeszállni, hogy ők lépnek fel követelésekkel. De gyakoribb eset, hogy midőn a munkások részleges sztrájkokkal sújtják a munkaadókat, a szervezett munkaadók összessége összes munkásaik kizárásával akar gátat vetni

¹ *Bulletin of the Bureau of Labour*. Washington, 1904. *Exhibit, of the B. of L. at the Louisiana Purchase Exhibition*. 1098. I.I

a munkások esetleges sikereinek. Angliában a két szociális harci formának a Hanger-féle alapon való különválasztása annyi galibát okozott a munkahivatalnak, hogy újabban nem is teszi meg e megkülönböztetést, hanem csak *labour disputes* címen közli felvételeit. A lockoutok tipikus hazája, az Egyesült-Államok, mutatják, hogy e harcok — kimutatható módon — aránytalanul csekély szerepet játszanak a sztrájkok mellett. Az 1881-től 1900-ig szünetel 23,798 munkás közül 22,793, tehát 95,78 % kezdeményezte maga a munkabeszüntetést.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a sztrájk és lockout egy közös forrásból, a modern munkabérvizonyból származó, sajátos veszedelme a szabad kereseti társadalmi rendnek és alapját tevő jogrendnek, ennek folytán egyenlő biztosítékokat is követelnek.

(Folytatjuk.)

Ferenczi Imre.